

Recenzja rozprawy doktorskiej Dominiki Gołaszewskiej-Rusinowskiej pt. *Życie polityczne Hiszpanii w dokumentach dyplomatycznych i wojskowych Drugiej Rzeczypospolitej (1918-1936)*, Toruń 2022, ss. 365

W polskiej historiografii problematyka hiszpańska jest już obecna. Jeśli chodzi o wiek XX, zwłaszcza jego pierwszą połowę, polscy badacze najczęściej uwagi poświęcali okresowi wojny domowej (1936-1939), kiedy to sprawa hiszpańska stała się kwestią międzynarodową, zyskując na znaczeniu także w polskiej polityce zagranicznej. Znacznie skromniej prezentuje się dorobek polskiej historiografii w odniesieniu do okresu poprzedzającego wybuch wojny domowej. W tej sytuacji sądzę, że problematyka podjęta w pracy doktorskiej mgr Dominiki Gołaszewskiej-Rusinowskiej stanowi bardzo istotny do niej wkład, wypełniając istniejącą tu lukę.

Celem, jaki Doktorantka postawiła sobie w swej pracy, było ukazanie życia politycznego Hiszpanii w latach 1918-1936 w świetle polskich dokumentów dyplomatycznych i wojskowych. Luki w tej dokumentacji sprawiły, iż dla utrzymania ciągłości narracji konieczne okazało się sięgnięcie do innych źródeł takich jak: prasa hiszpańska i hiszpańskie dokumenty oraz do istniejących opracowań. Należy skonstatować, iż Autorce, pomimo braków w polskiej dokumentacji, udało się ten cel zrealizować, wzbogacając, jak sądzę, obraz życia politycznego w Hiszpanii w tym okresie o wiedzę zawartą w polskich raportach dyplomatycznych, których autorzy korzystali niekiedy z własnych źródeł informacji, nie zawsze zapewne znanych autorom innych źródeł, czy też opracowań, naświetlających tę problematykę. Należy też stwierdzić, iż materiały te, generalnie rzecz biorąc, stanowią dość rzetelne źródło informacji o sytuacji w Hiszpanii w tych latach.

Ważnym osiągnięciem pracy jest także ukazanie postaw przedstawicieli polskich służb dyplomatycznych wobec władz Hiszpanii oraz jej polityki wewnętrznej i zewnętrznej. Doktorantka zwraca tu uwagę na pewne sympatie dla dyktatury gen. Miguela Primo de Riverę, którego system rządów cechował się podobieństwem do systemu rządów pomajowych w Polsce, oraz na ochłodzenie sympatii polskich dyplomatów dla rządów Drugiej Republiki,

odbieranej jako zbyt lewicowej a nawet „bolszewizującej”. Autorka dostrzega także, iż w polskich dokumentach można niekiedy zauważyć profrancuski punkt widzenia, zwłaszcza w kwestiach północnoafrykańskich, oraz wyczulenie polskich dyplomatów na działalność niemiecką i bolszewicką w Hiszpanii.

Zakres przedmiotowy pracy, o czym wyżej już wspomniałem, jest, moim zdaniem, przekonujący. Również jej cezurę nie budzą zastrzeżeń. Zakończenie Wielkiej Wojny i odrodzenie niepodległej Rzeczypospolitej doprowadziło do nawiązania stosunków dyplomatycznych pomiędzy obu państwami i powstania polskich placówek dyplomatycznych na terenie Hiszpanii. Zasadna jest również cezura końcowa, tzn. wybuch hiszpańskiej wojny domowej w lipcu 1936 r. Zapoczątkowała ona odrębny okres w dziejach międzywojennej Hiszpanii i zasługuje na to, by być przedmiotem osobnej rozprawy.

Praca składa się ze wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia i bibliografii. Jej konstrukcja została dobrze przemyślana. Cztery kolejne rozdziały układają się w porządku chronologicznym, choć w ich ramach pojawiają się również podrozdziały problemowe. Pierwszy rozdział, mający charakter wstępny, przybliży historię kontaktów polsko-hiszpańskich, obecność Polaków w Hiszpanii, opinię hiszpańską o odradzającej się Polsce oraz przede wszystkim proces formowania się polskiej służby dyplomatycznej w Hiszpanii. W kolejnych rozdziałach (II-IV) Autorka skoncentrowała się na zasadniczej tematyce rozprawy, omawiając ją w następujących po sobie okresach. Rozdział drugi poświęciła czasom powojennego kryzysu w latach 1919-1923. W rozdziale trzecim przybliżyła te zagadnienia w latach dyktatury Miguela Primo de Riverę (1923-1930), doprowadzając ten rozdział do momentu upadku monarchii w 1931 r. W czwartym rozdziale omówiła te kwestie w latach Drugiej Republiki (1931-1936), kończąc swe rozważania na wybuchu wojny domowej.

Bazę źródłową rozprawy należy ocenić jako wystarczającą. Doktorantka wykorzystała źródło dla niej podstawowe, tzn. raporty Poselstwa RP w Madrycie, których kopie zachowały się w różnych zespołach Archiwum Akt Nowych (Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Ambasady RP w Berlinie, Londynie, Paryżu, Moskwie, Waszyngtonie, Poselstwo RP w Atenach, Kancelaria Cywilna Naczelnika Państwa, Prezydium Rady Ministrów, Komitet Narodowy Polski, Delegacja RP przy Lidze Narodów w Genewie, Sztab Główny). Cenny, zwłaszcza w kwestiach personalnych, okazał się zbiór dokumentów Poselstwa RP w Madrycie przechowywany w Instytucie Polskim i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie. Wartościowa była również dokumentacja II Oddziału Sztabu Generalnego Wojska Polskiego zgromadzona w Centralnym Archiwum Wojskowym w Warszawie.

Autorka wyzyskała także liczne źródła drukowane, zarówno edycje polskie jak i hiszpańskie. Sięgnęła także do prasy, głównie hiszpańskiej.

Z uznaniem należy przyjąć obszerną listę wyzyskanych w rozprawie opracowań, świadczących o dociekliwości badawczej Doktorantki. Autorka sięgnęła do prac w języku hiszpańskim, angielskim i polskim. Trudno mi sugerować jakieś pozycje, które mogłyby tę listę poszerzyć. Doradzałbym może wykorzystanie jeszcze pracy Janusza Sibory pt. *Narodziny polskiej dyplomacji u progu niepodległości*, Warszawa 1998.

W pracy znajduję dość niewiele błędów merytorycznych. Na str. 38 Autorka określa rząd Ignacego Jana Paderewskiego jako „koalicyjny”. W literaturze przedmiotu jest on opisywany inaczej. Włodzimierz Suleja stwierdza, iż przywykło się go „określać mianem fachowego, składał się bowiem w przeważającej mierze z działaczy społecznych bądź z doskonale obeznanych ze swymi dziedzinami specjalistów”¹. Na str. 344 Autorka stwierdza rzecz następującą: „Punkt widzenia posła był zdecydowanie prawicowy, co biorąc pod uwagę jego włościańskie pochodzenie, nie powinno dziwić”. Myślę jednak, że pochodzenie społeczne nie zawsze przesądza o poglądach. Nie używałbym też w stosunku do Wielkiej Brytanii określenia Anglia, bo to jednak dwa różne pojęcia (s. 124, w. 1; s. 134, w. 7; s. 137, w. 5, 9; s. 182, w. 5, 8; s. 183, w. 9 z dołu; s. 200, w. 9 z dołu; s. 235, w. 8; s. 336, w. 9, w. 7 z dołu).

Mam też uwagę w odniesieniu do bibliografii. Do opracowań nie kwalifikowałbym pozycji o charakterze wspomnieniowym lub publicystycznym (K. Pruszyński, *W czerwonej Hiszpanii*; T. Tripplin, *Wspomnienia z podróży*; J. Zieliński, *Wspomnienia z tułactwa*).

Generalnie rzecz biorąc, rozprawa jest komunikatywna i zasadniczo poprawna od strony stylistycznej. Autorce przytrafia się jednak dość sporo niedoskonałości językowych. Są to nieprawidłowe litery, ich opuszczenie lub zmiana kolejności, nie zawsze właściwe stosowanie małej lub dużej litery. Czasami Autorka myli się, jeśli chodzi o zasadę łącznego lub rozdzielnego zapisu wyrazów. Pragnę jednak zaznaczyć, iż wszelkie tego typu uchybienia są łatwe do wyeliminowania i nie obniżają zasadniczych, merytorycznych walorów pracy. Poniżej wyszczególniam je, co może być pomocne na etapie przygotowania rozprawy do jej opublikowania.

---

¹ W. Suleja, *Ignacy Jan Paderewski, premier Republiki Polskiej 16 I – 9 XII 1919*, w: *Prezydenci i premierzy Drugiej Rzeczypospolitej*, pod red. A. Chojnowskiego i P. Wróbla, Wrocław – Warszawa – Kraków 1992, s. 107.

- S. 5, w. 5-6 z dołu – powtórzenie (doprowadził; doprowadziła).
- S. 6, w. 12 – Oddziału (nie - Oddział).
- S. 6, w. 6 z dołu – emigracji polskiej (nie – Polskiej).
- S. 10, w. 9 – podał się (nie – poddał się).
- S. 10, w. 13 z dołu – w okresie (nie – o okresie).
- S. 12, w. 6 – partnerów (nie – parterów).
- S. 15, w. 6 – „Potop” – z dużej litery.
- S. 15, w. 9 – Hiszpanią (nie – Hiszpańską).
- S. 22, w. 7 – znaleźli się (nie – zależli się).
- S. 24, w. 6 – wybitny (nie - wybity).
- S. 25, w. 5 – Półwysep Iberyjski (nie – półwysep iberyjski).
- S. 27, w. 11 – nie mające (nie – niemające).
- S. 28, w. 11 – stronie (nie - stornie). Zob. też: s. 102, w. 9 z dołu; s. 118, w. 2.
- S. 32, w. 5 – wpracowała - ?
- S. 33, w. 6 – decyzje (nie – decyzję).
- S. 35, w. 12 – miał (nie – miała).
- S. 36, w. 1 – Polski (nie – Polskim).
- S. 40, w. 3 z dołu – wicekonsulat (nie - wice konsulat).
- S. 43, w. 5 – „w końcu 20 maja” – nie rozumiem.
- S. 43, w. 9 – sprawy (nie – sprawę).
- S. 49, w. 14 – szefa Sztabu Generalnego (nie - Szefa ...).
- S. 49, w. 8 z dołu – „kolejno podpułkownik wrócił do Hiszpanii” – sformułowanie.
- S. 49, w. 3 z dołu – Sztabu Generalnego (nie - sztabu generalnego).
- S. 50, w. 4 – Wyższa Szkoła Wojenna (nie - wyższa szkoła wojenna).

- S. 52, w. 4 – do Polski (nie – do polski).
- S. 57, w. 15 – na posła w Hiszpanii (nie – posław).
- S. 61, w. 4 – konsularnym (brak – m).
- S. 62, w. 3 – wskutek (nie - w skutek).
- S. 62, w. 8 – skomplikowana (nie – skomplikowaną).
- S. 66, w. 8 – styl.
- S. 67, w. 4 – czegoś brakuje.
- S. 70, w. 4 – brak kropki.
- S. 70, w. 12 – władzę (nie – władze).
- S. 74, w. 13 – wiele (nie – wile).
- S. 75, w. 7 – zamiast kropki – przecinek.
- S. 76, w. 4 – zginął (nie – zginał).
- S. 76, przyp. 52 – buntu (nie – bunty).
- S. 76, przyp. 50 – regeneracjoniści (nie – regeneracjonisci).
- S. 77, w. 7 – arystokracji (nie – arystokraci).
- S. 78, w. 2-3 z dołu – „do rozłamu w ugrupowaniu (brakuje – w). Zob. też: s. 108, w. 3 z dołu; s. 111, w. 1.
- S. 80, w. 9 – raczej – prawowitemu władcy (nie – pracowitemu).
- S. 83, w. 6 z dołu – „Jej głównemu dążeniem” – coś nie tak.
- S. 84, w. 1 z dołu – „tworzył pierwsze załączki” – może inaczej.
- S. 85, w. 1 z dołu – „odgrywania realnego wpływu na władzę” – może inaczej.
- S. 93, w. 3 z dołu – nieprzydatne (nie – nieprzydane).
- S. 95, w. 1 z dołu – „kolejnych” – powtórzenie.
- S. 95, w. 6 z dołu – „do prowadzenie konflikty” – coś nie tak.
- S. 99, w. 1 – kryzysy (nie – kryzysu).

- S. 101, w. 10 z dołu – Niemiec (nie – Niemic).
- S. 103, w. 15 – Ligi (nie – Ligii); s. 185, Zob. też: w. 12; s. 186, w. 1, 11; s. 187, w. 7; s. 187 w. 6 z dołu; s. 188, w. 1, 7; s. 246, w. 9; s. 334, w. 5; s. 335, w. 4.
- S. 105, w. 8 – „uważała to do za zamach” (zbędne – do).
- S. 108, w. 1 z dołu – „rozłam ruchu” – raczej – „rozłam w ruchu”.
- S. 109, w. 2 z dołu – gruntowną (nie – gruntową).
- S. 114, w. 2 – lipca (nie – Lipca).
- S. 121, w. 12 – „w międzyczasie” – nie używałbym. Zob. też: s. 238, w. 17; s. 278, w. 7.
- S. 121, w. 5 z dołu – poszczególnym (nie – poszczególnych).
- S. 121, w. 3 z dołu – starały się (nie – starali się).
- S. 121, w. 6 z dołu – „rozmachu” – może inaczej.
- S. 123, w. 6 z dołu – 1898 r. (nie – 1989 r.). Zob. też: s. 135, w. 12.
- S. 123, w. 5 z dołu – energię (nie – energie).
- S. 129, w. 6 – współpracą (nie – współpraca).
- S. 132, w. 5 – „jednymi z najważniejszych racji stanu” – coś nie tak.
- S. 132, w. 6 – hiszpańskich (nie – Hiszpańskich).
- S. 132, w. 10 z dołu – skończył (nie – skończyły).
- S. 132, w. 5 z dołu – zdaniem (nie - zdanie).
- S. 135, w. 2, 5 - „bitwa pod Annualm” - raczej „pod Annuałem”.
- S. 136, w. 7 – znaczną (nie – znaczna).
- S. 138, w. 13 z dołu – Hiszpanami (nie - Hiszpaniami).
- S. 139, w. 5 z dołu – nie cierpiących (nie – niecierpiących).
- S. 143, w. 12 z dołu – poddało się do dymisji – raczej – podało się. Podobnie zob.: s. 144, w. 18-19; s. 214, w. 7; s. 215, w. 15, w. 5 z dołu; s. 220, w. 15; s. 240, w. 8 z dołu; s. 242, w. 1, 13; s. 269, w. 11; s. 270, w. 9; s. 308, w. 7; s. 315, w. 13; s. 317, w. 8; s. 321, w. 5; s. 328, w. 13; s. 330, w. 1.

- S. 146, w. 2 z dołu – „czymś na podobę włoskiego faszyzmu” – coś nie tak.
- S. 149, w. 4 – opinię (nie – opinie).
- S. 158, w. 7 – nie mających (nie – niemających).
- S. 161, w. 11 – Hiszpanie (nie – Hiszpania).
- S. 168, w. 4 – liczyć (nie – liczyć).
- S. 178, w. 4 – tangerską (nie – tangerką).
- S. 178, w. 12 – budową (nie – budowa).
- S. 178, w. 1 – powoli (nie – powolnie).
- S. 181, w. 6 – Morze Śródziemne (nie - morze śródziemne).
- S. 183, w. 4 – z zakończenia (nie - z zakończeni).
- S. 184, w. 10 – Perłowski (nie – Perłowski). Podobnie: s. 233, w. 7 – nie – Perłowski; s. 283, w. 11 z dołu – nie – Pełowski; s. 300, w. 6 – nie – Persłowski.
- S. 184, w. 10 z dołu – Ligi (nie – ligi). Zob. też: s. 185, w. 2, 11; s. 186, w. 6, 16; s. 187, w. 8; s. 188, w. 6.
- S. 185, w. 6 z dołu – krajowej (nie – krajowe).
- S. 186, w. 8 z dołu – zabezpieczenia (nie – zabezpieczenie).
- S. 187, w. 13 z dołu – „na politykę” (brakuje – ę). Dalej - zbędny przecinek.
- S. 188, w. 9 z dołu – zastąpiony (nie – zasępiony).
- S. 189, w. 2 z dołu – tyle (nie – tle).
- S. 191, w. 12 – głównie (nie – głównie).
- S. 197, w. 7 – Yanguas (nie – Yanguass).
- S. 202, w. 7 z dołu – Żydów (nie – żydów). Zob. też: s. 339, w. 9 z dołu.
- S. 208, w. 13-14 – stylistyka.
- S. 213, w. 2 – Przedstawiciele Polski (nie – polski).
- S. 216, w. 6 – uznania (nie – uznana).

- S. 217, w. 1 – Stefan Przeździecki (nie - Przezdziecki).
- S. 217, w. 1 z dołu – skalę (nie – skale).
- S. 221, w. 6 z dołu – w głównej mierze (nie – głównie).
- S. 225, w. 11 – do jego upadku (nie – od jego upadku).
- S. 227, w. 11 – przywracającego (nie – przewracającego).
- S. 236, w. 13 – przyszedł (nie – przeszedł).
- S. 237, w. 14-15 – coś nie tak w tym zdaniu.
- S. 240, w. 8 – starć (nie – strać).
- S. 247, w. 8-9 – Galicja – powtórzenie.
- S. 248, w. 4 – wykwalifikowanych (nie – wykfalifikowanych).
- S. 252, w. 13 – o emeryturach wojskowych (nie – wojskowy).
- S. 255, w. 9 z dołu – wyników wyborów (nie wyniki).
- S. 261, w. 4 z dołu – do pogorszenia (nie – pogorszeni).
- S. 264, w. 2 – w tej sprawie (nie – sprawi)
- S. 270, w. 7 – spowodowała (nie – spowodował).
- S. 271, w. 9 z dołu – część (nie - cześć).
- S. 272, w. 7 – sformułowania gabinetu – raczej – sformowania.
- S. 272, w. 15 – informował (nie – informowała).
- S. 280, wiersz 7 – odbyły się pogrzeby (nie – odbyło).
- S. 281, wiersz 7 – nie chciał (nie – chciała).
- S. 290, w. 2 – legalnie (nie – leganie)
- S. 292, w. 11 – sierpnia 1932 (nie - siepania).
- S. 292, w. 11 – dojść (nie – dość).
- S. 297, w. 8 – informował (nie – infamował).

- S. 307, w. 11 z dołu – falangi – raczej z dużej litery. Zob. też: s. 319, w. 10 z dołu; s. 325, w. 2; s. 330, w. 4 z dołu.
- S. 308, w. 3 – socjalistyczna (nie – socjlistyczna).
- S. 310, w. 13 – ministrem (nie – minstrem).
- S. 312, w. 12 – coś nie tak.
- S. 314, w. 12-13 z dołu – otrzymał (powtórzenie).
- S. 315, w. 5 – ministrem marynarki (nie – minister).
- S. 320, w. 13 – poparły (nie - poprały)
- S. 320, w. 12 z dołu – Lerrouxa (nie – Lerroxa).
- S. 323, w. 14 – brzmienie (nie - brziennie).
- S. 328, w. 5 z dołu – ministrem spraw wewnętrznych (z małych liter).
- S. 329, w. 5 z dołu – Szumlakowski (nie – Szumalkowski).
- S. 337, w. 11 z dołu – hiszpańskie (nie – hiszpańskiej).
- S. 338, w. 13 – staną (nie – stanął).
- S. 340, w. 1 – czego dowodzą (nie – czemu).
- S. 341, w. 7-8 – coś w tym zdaniu jest nie tak.
- S. 341, w. 5 z dołu – Salazar (nie – Salazara).
- S. 342, w. 5 – hiszpańsko-portugalskich (nie – portugalskim).
- S. 346, w. 1 – dotyczyły (nie – dotyczył).

Konkluzja

Stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr Dominiki Gołaszewskiej-Rusinowskiej stanowi oryginalne rozwiązanie zagadnienia naukowego, wykazuje jej ogólną wiedzę w dziedzinie historii Polski i powszechnej XIX-XX wieku, dostateczne opanowanie warsztatu naukowego oraz dowodzi umiejętności prowadzenia pracy naukowej. Tym samym dysertacja spełnia warunki określone w art. 13 Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o

stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 r. (z późniejszymi zmianami). W tej sytuacji wnioskuję o dopuszczenie mgr Dominiki Gołaszewskiej-Rusinowskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Prof. dr hab. Eugeniusz Koko

Handwritten signature of Eugeniusz Koko in black ink.